

Til kamp mot unaturlige dødsårsaker

– et intervju med Vandana Shiva

TEKST ANDERS DUNKER

INTERVJUSERIE

Anders Dunker intervjuer
sentrale miljøtenkere i samtiden
– for Samtiden.

GRØNNE TENKERE

Tidligere intervjuer:

- Bruno Latour, #1 2018
- Jared Diamond, #3 2018
- Ursula Heise, #4 2018

Om bidragsyteren	
ANDERS DUNKER er utdannet litteraturviter og har undervist i estetikk og filosofi ved blant annet Universitetet i Oslo. Han skriver for ulike kulturtidsskrifter og er fast bokanmelder i Ny Tid. Dunker bor for tiden i Los Angeles og jobber med en bok om den tyske filosofen Peter Sloterdijk.	
MENINGEN MED DØDEN	Dødsforakt er dumdristig og dødsangst er lammende, men et respektfullt vennskap med døden burde være mulig. Livet får økt verdi hvis man stadig bryner seg mot det uforutsigbare, uforståelige og ubønnhørlige.

FOTO PRIVAT

Den indiske miljøaktivisten Vandana Shiva synes forurensning som fører til naturens eller menneskers død, må betraktes som mord og få juridiske konsekvenser.

AD: Bøkene dine handler om livet – om frø, om jorden, om biodiversitet – men i naturen har også døden en plass. Filosofien og visdomstradisjonene oppfordrer oss til å akseptere døden som noe naturlig, men hva når det er selve naturen som dør – av, skal vi si, unaturlige årsaker? Hvordan forholder du deg til dette?

VS: Døden i seg selv er jo naturlig, og en del av livssyklusen. Vesener fødes, lever, kort eller lenge, det kommer an på organismen – og så dør de. Nye generasjoner tar deres plass. Men andre former for død – det jeg kaller naturmord eller folkemord – innebærer å presse arter og befolkninger til utryddelse og drepe dem gjennom overlagte handlinger, for eksempel ved å tillate kjemikalier som tar liv, eller ved å skape luftforurensning som beviselig fører til at et stort antall mennesker dør. Dette skjer overalt i mitt hjemland. Ett år blir tjue tusen mennesker vasket vekk her, en annen gang blir ti tusen blåst vekk der. Dernest kommer død grunnet langvarig tørke, men som egentlig skyldes overlagte handlinger – og det er et lite antall mennesker som står bak. Den rikeste ene prosenten

som kontrollerer mer rikdom enn resten av verden, er en kjent sak. De rikeste blir færre og færre, men rikere og rikere. Nå kan du telle dem på fingrene. Data som nylig ble presentert av Forbes og samlet inn av Oxfam, viser at for noen få år siden var det mer enn 300 milliardærer som disponerte like mye rikdom som den fattigste halvdel av verdens befolkning. For tre år siden falt tallet til 62. For to år siden var det 32. I fjor – 8. I år – 5. Det globale oligarkiet fatter avgjørelser som intensiverer masseutryddelseskrisen, både for andre arter og for et stort antall mennesker. Hvis vi ikke endrer kurs, er hele vår egen art virkelig i faresonen.

Unaturlig død skyldes grådighet og kort-siktighet. Utraderinger og systematiske utryddelser av de fattige skjer som oftest under påskudd av å skulle redde de fattige. På en måte er det den gamle koloniale ideen om igjen. Du husker kanskje historien om hvordan pave Alexander VI i sin bulle, sin pavelige forordning, i 1493 oppfordret spanjolene til å erobre landene som Columbus hadde fått fribrev til å dra ut og oppdage. Oppdagelsene skjedde i Guds navn. Guds velsignelse skulle jo opprinnelig gjelde alle – ikke minst de fattige – men Guds autoritet ble overtatt av keisere, konger og dronninger, og deretter overført til Columbus. Grunnleggende sett oppfordrer dette pavelige ediktet til utryddelse av barbarene: deres kultur, deres livsform og kunnskap og befolkningene som sådan. Vi vet fra Amerika at utryddelsen var forårsaket av sykdommer som de brakte med seg, de ble brukt som våpen, ofte systematisk. Likevel ble koloniseringen sett på som et siviliserende prosjekt i Guds navn. Kolonialisme er nettopp en slik prosess der store antall mennesker utryddes eller slavebindes under påskudd av å skulle frelse og hjelpe dem.

AD: En kolonisering som skaper fattigdom og får dødelige konsekvenser, blir altså mulig i stor skala når folks rettigheter fraskrives. Men også når naturen fratras verdi. Du har skrevet flere steder om *Terra Nullius*, tanken om at et ingenmannsland eller en jord ikke tilhører noen, og dermed kan rekvireres. Du snakker også om *Bio Nullius*, det tomme liv. Kan du forklare disse begrepene?

VS: Kolonialistene definerte folk med en annen hudfarge eller rase som barbarer, som ikke var fullt menneskelige. Dermed dukket det rettslige begrepet *Terra Nullius* opp: Et landområde som aldri har vært underlagt en stats herredømme fordi folkene som levde der ikke ble ansett som mennesker. For eksempel ble de australske aboriginene ikke regnet som mennesker, det samme gjaldt de innfødte i Amerika. Ideen om landet som ikke tilhører noen, ble skapt for å nekte andre medlemmer av den menneskelige familien menneskelighet. Motstykket til Columbus' fribrev i dag er dekreter og patentbrev som tillater multinasjonale selskaper å utnytte og overta våre levende ressurser, vår biodiversitet og den nedarvede samlede kunnskapen vi har.

Mitt arbeid de siste 30 årene dreier seg om dette, om eierskap til naturen og hevdvunnen naturkunnskap. Det er avgjørende å vise at basmatiris ikke er noe som er «funnet opp». Det samme gjelder neem (indisk tre/legende plante, red.anm.) eller la oss si en glutenfri variant av urhvetet. Når en stor matprodusent tar patent på basmati, når den amerikanske regjeringen tillater patentering av neem-treet, eller når det multinasjonale selskapet Monsanto patenterer en gammel indisk hvetesort – da er noe fundamentalt galt. Jeg har nettopp utgitt en bok som heter *Origins*. Tittelen peker mot følgende hovedspørsmål: Hva er livets opprinnelige opphav? Finner du det opp, eller skaper du det? Vi må skille mellom å finne noe opp og det å kapre noe, slik disse biopiratene gjør. Så undertittelen er *The Corporate War Against Nature and Culture*.

AD: Så hvem fører denne doble krigen mot naturen og kulturen?

VS: Columbus var en pirat og ledet an i et langvarig historisk plyndringstokt. I dag ser vi nye ran og former for kolonisering. Jeg ser på Bill Gates som dagens Columbus. Han erklærer også sjelene våre for tomme: først *Terra Nullius*, deretter *Bio Nullius* og nå *Mente Nullius*. Hans digitale sjargong – hvis du oppsummerer den – går ut på at folk i bunn og grunn ikke har noen egen kunnskap som er deres egen eiendom. Så dette er den ytterste formen for kolonisering.

VANDANA SHIVA

Indisk miljøaktivist. Shiva har en doktorgrad i filosofi og er æresdoktor ved Universitetet i Oslo. Hun har skrevet et tjuetalls bøker om miljø, blant annet *Water Wars. Privatization, Pollution, and Profit* (2002), *Democratizing Biology. Reinventing Biology from a Feminist, Ecological and Third World Perspective* (2007) og *Biopiracy. The Plunder of Nature & Knowledge* (2011). Shiva er en profilert økofeminist og tilhenger av såkalt vedisk økologi, det vil blant annet si et jordbruk basert på tradisjonelle metoder og nedarvet indisk kunnskap. Hun er en innbitt, kjent og omdiskutert mostander av store multinasjonale konserner innen jordbruk og matsektoren, og det hun mener er deres ødeleggende virkning på naturen.

Kolonialisme handler om at store antall mennesker utryddes eller slavebindes under påskudd av å skulle frelse og hjelpe dem.

AD: Betyr dette at du ser på kulturelt mangfold som noe som blir truet og utradert på linje med biologisk mangfold?

VS: Ja, men jeg vil si at utryddelsen av kulturer, det vil si av visse menneskegrupper, er mer overlatt enn utryddelsen av dyre- og plantearter. Columbus kalte de amerikanske urbefolkningene indianere, siden han trodde han hadde funnet veien til India. Jeg er en ekte inder og er dermed en indianer av den «brune» typen. Utryddingen av de «røde indianerne» i Nord-Amerika var et systematisk folkemord. Prisen per skalp fra indianerhodene var fastsatt – og en litt lavere pris ble tilbudt for skalpen til et barn.

Men så har du altså den typen unaturlig død som blir forårsaket ved at du ødelegger noens livsbetingelser, det de trenger for å leve. Du dreper ikke nødvendigvis direkte. I 45 år har jeg arbeidet med ikke bare bevaring, men også beskyttelse av naturen, og gått inn for å fornye og forbedre grunnlovens rammeverk. Artikkel 21 i den indiske grunnloven slår fast at staten har plikt til å beskytte alle borgernes rettigheter. Enhver kamp jeg og mine allierte har vunnet, har vært basert på denne artikkelen. I 1983 gjorde jeg en studie der jeg viste at gruvedrift i kalkstein ødelegger grunnvannet og dermed folks tilgang til vann, muligheter til vanning og deres matsikkerhet. De mistet selve kilden til liv. Basert på denne studien vant vi frem via rettssystemet. Det var den første gangen i India at høyesterett tvang kommersielle virksomheter til å avstå fra å utvinne ressurser på grunn av denne grunnlovfestede rettigheten.

AD: At folk ikke klarer å beskytte sitt eget livsgrunnlag, ser vi i India, der nøden og

fattigdommen gjør bøndene desperate – og de ender opp med å ta livet av seg. Enda en form for unaturlig død?

VS: Ja, dessverre. Disse menneskene tar livet sitt på grunn av gjeld etter at de er blitt gjort avhengige av å kjøpe frø og kjemikalier. Flere tar forresten livet av seg ved å drikke insektgift. Men mange dør også fordi genmodifisert bomull er blitt parasittbefengt, og bivirkningene etter insektsprayene som brukes, er dødelige. I fjor døde 130 gårdbrukere i India på grunn av forgiftning fra insektmidler. Jeg har besøkt ofrene på sykehusene, og jeg har sendt en klage til myndighetene. Allerede i første runde erklærte myndighetene at de ansvarlige var skyldige i uaktsomt drap. Drap, det er når jeg retter en pistol mot hodet ditt. Uaktsomt drap er når jeg ødelegger dine livsbetingelser. Alt dette er dekket av loven. Det betyr at også det du omtaler som «unaturlig død», er kriminelt.

AD: Så vi snakker om indirekte selvmord ...?

VS: ... Ja, forårsaket av de store jordbruks-selskapene, ikke minst Monsanto. Vi vet dette fordi 84 prosent av selvmordene blant indiske gårdbrukere skjer i bomullsområdene. Det er ett selskap som eier 99 prosent av dette markedet. Så du trenger ikke lete veldig lenge etter hvem som står bak.

AD: Det er et uhyggelig paradoks at frøene som selges av de store selskapene, og som skal gi bøndene et bedre liv, gjerne kalles terminatorfrø eller selvmordsfrø.

VS: Ja, og disse frøene er laget på en slik måte at du ikke kan lagre dem. I India er det forbudt å ta patent på frø. Vi aksepterer ikke løgngen om at frøene er oppfunnet av Monsanto, men likevel innkasserer de royaltys og får betalt store summer av gårdbrukere. Siden 99 prosent av alle frøene tilhører Monsanto, har de i prinsippet monopol.

AD: Så til listen over unaturlige dødsårsaker vil du også legge til monopoler som tar livsgrunnlaget fra folk?

VS: Monopol over livsbetingelsene. I flere av bøkene mine, for eksempel *Water Wars* (2002) eller *Earth Democracy* (2005), har jeg gjentatt det faktum at samfunnet opprinnelig så det som sin oppgave å bevare alt som er vitalt for overlevelsen, enten vi snakker om tilgang til vann, til stranden, skogen eller beitemarkene. Alt dette ble gjort til en del av allmenningen. I dag har vi færre allmenninger enn noensinne. Den samme prosessen som på den ene siden førte til kolonialismen, førte på den andre siden til lukkingen, oppdelingen og inngjerdingen av allmenningene. Med dette begynte en ny prosess, der alt det som var felles og som garanterte folk deres livsbetingelser, ble privatisert og siden monopolisert. Dette er de siste skrittene i fornektelsen av retten til å leve. Og derfor også de siste trinnene mot en lovfestet rett til å presse mennesker og andre arter i døden.

AD: Krig mot naturen blir slik sett ledsaget av en krig der alle kjemper mot alle – og der det viktigste våpenet er privat eiendom?

VS: Ikke bare det, men også knapphet, noe som kommer frem i manifestet *Terra Viva*, som jeg skrev med noen kollegaer i 2015 – et år som for øvrig var erklært som jordsmonnets år. Megetsigende nok var det også året da et stort antall båter med flyktninger kom over Middelhavet, og flere av dem sank. Vi ville undersøke om det finnes en sammenheng mellom flyktningekrisen og krisen i jordsmonnet. Og det er det: Krig mot naturen setter ikke bare menneskene opp mot hverandre ved å ta det som er felles og privatisere det. Den bidrar også til å gjøre folk rotløse og gjør at de mister kontakten med sine hjemtrakter og sitt levevis. De flytter stadig videre og blir flyktninger. Dette skaper store konflikter, for ikke å si krigstilstander, ved Europas yttergrenser i dag.

AD: Apropos krig: De fleste vil si at de elsker naturen, og at vi må ta vare på naturen. Men på ett område foregår det en ren krig: mot insektene. Mange hevder at det er umulig å drive jordbruk uten insektmidler. Det er ikke lønnsomt nok, det er for risikabelt, for uforutsigbart. Men nå faller antallet insekter drastisk

og med uforutsigbare konsekvenser. Hvordan kan vi stifte fred med insektene?

VS: Før det industrielle jordbruket fantes ingen pester eller parasitter. Det fantes insekter. Og insekter spiller en stor rolle i landbruket. De pollinerer og er dermed avgjørende for en tredjedel av matproduksjonen vår. Dessuten er de i seg selv kontrollmekanismer for det vi kaller skadedyr og parasitter, siden mange av dem spiser andre insekter. For at dette skal fungere, må vi ha mangfold. Industrielt landbruk begynte med kunstgjødsel og monokulturer, som i sin tur gjorde at insekter ble betraktet som pest. Det du gjør når du planter en monokultur, er praktisk talt å invitere til et festmåltid og si «spis!». Når så insektene kommer og spiser, sier du «sprøyt!» og «drep!». Insektene er smarte på et vis, for de utvikler resistens mot kjemikalier. Snart trengs en cocktail av ti forskjellige gifter for å utrydde dem – resultatet blir et negativt spiralmønster. Vi mennesker har erklært krig mot insektene på grunn av vår uvitenhet om økologi og hvordan biodiversitet inkluderer insekter, som også er avgjørende for våre egne liv. Skadedyr dukker opp som et symptom på uvitenhet – og på dårlig gårdsdrift. De små gårdbrukerne gjøres avhengige av kjemikalier som setter dem i gjeld, og senere av frø og maskiner. Og når små gårdbrukere presses ut, presses insektene ut. Under et besøk i Norge for fem år siden hørte jeg en minister si at å støtte små gårdsbruk er «kommunisme». Og det vil man jo ikke ha. Systemet med subsidier favoriserer ofte industrielle storgårder. Men jo mer vi sentraliserer gårdsbrukene, og jo mer vi baserer oss på monokulturer, jo mer vil vi skape skadedyr og ugress. På gården til Navdanya-bevegelsen, som jeg startet i India, er insektpopulasjonene seks ganger større enn i de omkringliggende skogene. Det eneste vi trengte å gjøre, var å bry oss. Vi gjorde ikke annet enn å beskytte biodiversiteten og avholde oss fra å utrydde insektene.

AD: Jeg vet at insektmidler er totalforbudt i Sikkim i Himalaya. Er dette tilfellet også i andre deler av India?

VS: Noen steder er glyfosat forbudt. Roundup er forbudt i Punjab, og ja – Sikkim har gått hele veien og påbyr organisk drift. Men utfordringene er store. Og den aller største utfordringen er det jeg kaller giftkartellet – et kartell bestående av tre selskaper – som produserer giftstoffene som fører til naturmord og folkemord. Det var grunnen til at jeg deltok i rettssaken mot Monsanto for to år siden – den store rettssaken mot Monsanto. Og nå har altså Monsanto fusjonert med Bayer og dermed skiftet navn. ChemChina har fusjonert med Syngenta, og Dow har fusjonert med Du Pont – DowDuPont. Så du har tre selskaper som dreper både mennesker og artsmangfold, direkte og indirekte. Hvert år dør opptil 200 000 mennesker som resultat av forgiftning fra sprøytemidler. Jeg refererer

her til FNs offisielle rapport om matproduksjonens ringvirkninger. Disse produsentene kommer stadig med falske påstander om jordbruket for å beskytte seg selv.

AD: Så løgner er også en unaturlig dødsårsak?

VS: Jeg vil si at det er en av de viktigste årsakene. Og det er derfor min inspirasjon er Gandhi. Livet er *satyagraha*, sannhetens kraft, kamp for sannhet.

AD: Du har også snakket om det du kaller kunnskapsterrorisme, at folk blir brakt til taushet på aktive og oppfinnsomme måter. Er dette en del av denne kampen eller krigen? Altså kampen om sannheten. Hva er kunnskapsterrorisme?

Drap, det er når jeg retter en pistol mot hodet ditt. Uaktsomt drap er når jeg ødelegger dine livsbetingelser.

VS: Du vet, under det britiske styret ble all vår kunnskap ansett som farlig. Det tradisjonelle *ayurveda*-systemet, et av de eldste og viktigste medisinske systemer i verden, ble erklært illegalt. Skoler ble stengt, bøker ble brent og all undervisning ble forbudt. Men heldigvis ble kunnskapen videreført i muntlig form. Men det finnes også en nyere form for kunnskaps-terrorisme. Etter hvert som skadevirkningene av kjemikalier og genmodifiserte planter er blitt avdekket av uavhengig vitenskap, har forskere som gjør det de skal gjøre – nemlig å søke etter kunnskap – blitt utsatt for press og ulike typer angrep. Ta navn som Árpád Pusztai, Gilles-Éric Séralini eller Ignacio Chapela. Alle har gjort et virkelig modig og godt arbeid. Jeg er også blitt angrepet, men fordi det ikke er stor avstand mellom det jeg gjør og det livet jeg lever, blir jeg ikke skremt. Men for meg handler livet om fryktløst å søke etter svar i en verden styrt av løgner og postfaktuell vitenskap.

AD: Men hva når de som forsvarer livet og sannheten, blir behandlet som forbrytere?

VS: I India er det mange bønder som ikke tjener nok til å overleve. Det globale matsystemet er innrettet slik at det er umulig for dem å klare seg. Nylig marsjerte en stor gruppe av disse marginaliserte bøndene i protest mot hovedstaden. Selv om retten til å protestere er en del av demokratiet, ble de stanset på bygrensen – og myndighetene erklærte dem for å være terrorister. Bønder som kjemper for sin rett til å leve! Så du kan forestille deg hvor langt bruken av terrorismebegrepet kan tøyes.

AD: Hva skal man så gjøre i land der de store selskapene, frø-oligarkiene, dominerer nesten absolutt? Ingen vil gi fra seg makten frivillig. Hvordan skal man da få til en grønn revolusjon?

VS: Ofte er de som kan gjøre opprør, allerede spilt ut på sidelinjen. Selv i USA eies ikke lenger store gårder av bønder. Monsanto vil avskrive bøndene og gjøre dem overflødige. Gårdene eies av banker og investorer. Bøndene som jobber på gårdene en periode, er leid inn for å kjøre traktor. Hva blir det

neste – førerløse traktorer? Men også i en verden der gårdsdrift blir mer og mer sentralisert, finner folk frem til nye måter å gjøre ting på. Uansett hvor i verden jeg reiser, finnes det bønder som driver organisk jordbruk og inviterer meg til gårdene sine. Selv i de mest pressede områdene tar folk positive valg. At bevisste handlinger fører til unaturlig død, innebærer at bevisste valg også kan føre til at vi feirer livet.

AD: Blant unaturlige dødsårsaker kan også nevnes spekulasjon. Du skriver i bøkene dine at det er en direkte forbindelse mellom eienomsspekulasjon, finansspekulasjon og at natur og mennesker ofres. Hvordan kan slike ofre foregå uten at det blir lagt merke til og slått ned på, gitt at vi lever i et globalt mediesamfunn der vesentlig informasjon i prinsippet er tilgjengelig for alle?

VS: Begynnelsen på svaret finner vi ved å gå bare noen få år tilbake i tid, da finanssystemet i Wall Street kollapset. Det satte i gang brød-opprørene. Siden ble de kjent som «den arabiske våren», for mediene og de som har innflytelse over dem, ville fortelle en annen historie. Det var brød-opprør. Det kunne til og med FN bekrefte. Folk marsjerte bokstavelig talt med brød i hendene. Kollapsen i finanssystemet førte til en eksplosjon i matvareprisene. Dypere sett var forbindelsen slik: Spekulantene på børsen innså at de måtte investere i noe som var sikkert – og de tenkte: «Land og mat, det er noe folk alltid vil trenge – la oss investere der!» Så de begynte å ta over større og større områder med jordbruksland. Investorenes tenkesett inkluderer åpenbart ikke en forståelse av hvordan økologiske og sosiale systemer henger sammen, for hadde de hatt denne innsikten, ville de vært klar

over skadene de forvoldte og ustabiliteten de skapte. Men de fulgte en vei som til sist vil vise seg å være en blindvei. For det interessante er at også milliardærenes store selskaper kollapser. Ta den eksplosive veksten i Walmarts og Amazons supermarkeder og deres leveringstjenester som tvinger bort lokal distribusjon. Samtidig vokser lokale markeder og deres produktivitet enormt. Jo større du er som supermarked, jo mer vil du presse prisen ned. Men hvis du presser prisen ned, vil du komme til et punkt der bonden ikke lenger vil ha råd til å dyrke jorden. Dermed havner du i en leverandørkrise. Du blir tvunget til å sette en høy pris på det som tidligere var det billigste produktet. Du skaper matmangel fordi du glemmer en enkel ting: At det er jorden og bonden som skaper maten. Selv driver du bare med handel. Hvis du bevarer et minimum av ydmykhet overfor dette faktum, stikker du ikke brorparten av profitten i egen lomme. For hvordan man enn vrir og vender på det: Distribusjonssiden, produksjonssiden, handelssiden og spekulasjonssiden – alt dette arbeider sammen mot å gjøre slutt på maten.

AD: Så hva må gjøres?

VS: Vi må arbeide for fremtiden, og vi må – som art – unngå unaturlig død på grunn av matmangel. Det krever oppfinnsomhet og kløkt. De multinasjonale selskapene dominerer markedet, og mange av milliardærene som eier dem, eier mediene også: Washington Post ble nylig kjøpt opp av Amazon. De var kritiske mot Amazon, så Jeff Bezos gikk rett og slett hen og kjøpte dem. Eierkonsentrasjon er også en konsekvens av spekulasjonen – den skader ikke bare demokratiene, men er som du sier, en unaturlig dødsårsak.

AD: Klimaendringene og den såkalte sjette utryddelsen er åpenbart nær forbundet.

Når landdyr og korallrev dør ut på grunn av endrede livsbetingelser, er vel det også en form for unaturlig død – en konsekvens av at all natur i antropocen er påvirket av våre valg og handlinger?

VS: Ja, men den sjette masseutryddelsen er ikke en konsekvens av klimaendringene. Utryddelsen og klimaendringene har de samme

årsakene, i hovedsak ødeleggelsen av land gjennom industrielt jordbruk. Forurensning «oppover» skaper klimaendringer. Forurensning «nedover» skaper jordnedbrytning og forørkning som bidrar til den sjette utryddelsen. Vi er blitt påvirket til å fokusere på hvordan klimaendringer bidrar til at biodiversiteten trues. Men insektene, som du snakket om, er ikke presset til utryddelse av klimaendringer, men av giftstoffer fra jordbruket – et jordbruksystem som skaper utslipp av drivhusgasser, og et matsystem som frakter maten unødige mye. Her hjelper det ikke med forhandlinger om utslippskvoter. Hvis vi ikke har mot til å gjøre et kvantesprang – et «biofilt» sprang, så å si – kommer vi ingen vei. Vi må si: «Nei! Nå har vi levd med dette systemet basert på fossile brennstoffer i to hundre år, men nå er det nok!» Men fordi belønningssystemene er fordreide, er menneskene som har kontrollen, styrtrike. Røverbaronene og de globale oligarkene ble ikke rike først og fremst på grunn av oljen, men fordi de rigget økonomien slik at de ble i stand til å stjele fra samfunnet. Derfor må vi endre belønningssystemene. Vi må gjøre det kriminelt å utrydde arter, å ta liv, å forårsake naturens unaturlige død til kriminelle handlinger. Det er også grunnen til at jeg støtter bevegelser som vil inkludere kriminelle handlinger mot naturen i et bredere spektrum av juridisk anerkjente forbrytelser mot menneskeheten.

AD: I boken *Fossil Capital* (2016) skriver den svenske miljøaktivisten Andreas Malm om hvordan fossile brennstoffer har vært essensielle for utviklingen av kapitalismen, og kapitalismen fører i neste omgang til at mennesker dør og til ødeleggelse av natursystemer. Medfører det riktighet å anklage kapitalismen for å være et morderisk

Verden i dag er en pengemaskin, som ikke vet hvorfor den må lage penger, og ikke vet hvordan den skal stoppe.

system, eller er en slik retorikk for enkel eller generaliserende?

VS: Jeg tror en slik anklage fanger inn en del av det problemet. Når alt kommer til alt, sammenfaller fremveksten av kapitalismen med de fossile brennstoffenes dominans. Dette er selve høydepunktet i det kolonialistiske prosjektet. Hvis du fjerner kolonisering, ville du ikke hatt kapitalismen. Du ville ikke hatt de 300 oppdagelsesreisende handelsmennene som fikk fribrev fra dronning Elizabeth I til å utvide Det britiske ostindiakompaniet. Så tanken om at individer som beriker seg, er egentlig misvisende, for det handler alltid om bander av profitører som samarbeider om å plyndre verden. Dette er måten aksjeselskapene ble til på. Ostindiakompaniet var det første aksjeselskapet, den første korporasjonen. Vi drev dem ut fra India i 1857 og gjorde dermed slutt på hele Ostindiakompaniet, men det var langt fra slutten på de multinasjonale selskapenes herredømme. Vi må se alt dette i sammenheng: korporasjonenes herredømme, kapitalens herredømme, fossile brennstoffer, kolonialisme – og jeg vil også si: kapitalistisk patriarkat – for dette er alle sider av samme sak. Det er derfor jeg liker rett og slett å snakke om «pengemaskinen». Verden i dag er en pengemaskin, som ikke vet hvorfor den må lage penger, og ikke vet hvordan den skal stoppe.

AD: Du bruker ofte begrepet piratvirksomhet – og det finnes dem som også bruker begrepet «geopirater», om dem som tilraner seg land, ressurser og eiendom. Opp gjennom historien har sjørøvere hjulpet statene med piratvirksomhet, slik at statene slapp å ta ansvaret: Dronning Elizabeth hadde sin Drake, franskmennene Jean Fleury, og ottomanene hadde Barbarossa-brødrene. De var korsarer – sponsede pirater. Er det slik i dag også?

VS: Columbus var en slik korsar. Også han drev med plyndring, terrorisme og okkupasjon av rikdommer – som ikke førte til noen reell verdiskaping for menneskene som bodde i de okkuperte landene. Hvordan ble India så fattig? Langt på vei fordi noen andre ble superrike. Og med alle milliardærene som blir så rike i dag, er det på tide å spørre: Hvordan ble de så

rike? Noe skyldes spekulasjon, noe kommer av lobbyvirksomhet – og noe skyldes plyndring og piratvirksomhet. Siden alt levende er sammenvevd, er det en del av allmenningen, slik jeg forstår det. Å gjerde inn naturen og ta leie er i en viss forstand piratvirksomhet.

AD: Avslutningsvis, et siste spørsmål om døden: Hva har du å si om dødens kulturelle betydning i Østen og Vesten?

VS: I Vesten prøver man hele tiden å erobre naturen og dens systemer. På den ene siden lager man genmanipulerte selvmordsfrø – og på den andre siden er man opptatt av å skape evig liv. Jeg har en venn i USA som driver et firma som lager fryserer, men forretningen gikk etter hvert dårlig siden alt blir outsourcet til Kina. Nylig besøkte jeg ham, og nå sa han at alt gikk strålende. Jeg spurte om han hadde skiftet bransje, men nei, han hadde bare skiftet klientell. Stadig flere rike mennesker tror at bioteknologien en dag vil komme opp med en mirakuløs metode som kan vekke dem til live igjen. Så de betaler skyhøye beløp for å få kroppene sine frosset ned. Det er et stort marked for flytende nitrogen til disse desperate familiene som vil lure døden. I India ser vi døden som en del av livssyklusen, og vi er ikke redde for døden. Begge foreldrene mine gikk bort på en vakker måte. De visste at døden var på vei, og de erklærte fredelig at «nå går jeg». Ingen frykt, intet traume, bare en forsonlig bevegelse over dødens terskel. ■